

22. august 2016

I henhold til Inatsisartuts forretningsorden § 37, stk. 1 fremsætter jeg følgende spørgsmål til Naalakkersuisut:

Spørgsmål til Naalakkersuisut:

- 1. Er der i Grønland forskelsbehandling baseret på hvor man er født/etnicitet (de facto segregation)?**
- 2. Hvad vil Naalakkersuisut gøre for at rette op på det?**

(Medlem af Inatsisartut Per Rosing-Petersen, Løsgænger)

Begrundelse:

Min begrundelse er delvis baseret på data fra Grønlands Statistik, henvendelser fra folk rundt omkring i landet, samt denne detaljerede videnskabelig stykke af Antropolog Helge Kleivan fra 2001:

Dette er vedlagt som bilag.

Bilag til § 37 spørgsmål

Dominans og kontrol i moderniseringen af Grønland

af universitetslektor, mag.art. Helge Kleivan

Jeg vil i den følgende behandling af relationerne mellem danskere og grønlændere i Grønland (NOTE 1), særlig stille spørgsmålet om "privatiseringen" af erhvervslivet i brændpunktet. Denne tematiske begrænsning til trods, håber jeg at læseren vil være enig i at den synsvinkel problemerne betragtes under, også er egnet til at klarlægge sammenhænge mellem en række andre, vigtige fænomener som jeg ikke her kan nå at behandle.

Om etniske problemer og en ekstra dimension

Den kamp mod økonomisk ulighed som føres i det egentlige Danmark, er naturligvis en klart politisk kamp. Ja, vi har vel ret til at betegne denne kamp som et af kærnepunkterne i politisk virksomhed i Danmark. Men i Grønland får den økonomiske ulighed – som vi snart skal dokumentere – klart karakter af ulighed mellem medlemmer af områdets to befolkninger ("etniske grupper") (NOTE 2). Udtrykt på en anden måde: Den økonomiske ulighed følger på en systematisk måde skillelinien ("den etniske grænse") mellem to folk, og den politiske kamp mod uligheden får derfor uundgåeligt karakter af et opgør mellem de to folk.

Forhold i Danmark som kan opfattes og diskuteres som en entydig social problematik, vil overført til Grønland få en ny dimension. De bliver til en problematik som jeg vil kalde etnisk, fordi vi her har at gøre med folk af "to slags", som en ung grønlænder udtrykte det i et radiointerview for en tid siden. Denne nye dimension har sine helt særlige forudsætninger og konsekvenser, som et befolkningsmæssigt ensartet ("etnisk homogent") samfunds politiske liv og tilhørende arsenal af begreber og konventionelle argumenter ikke tager højde for. Når danske politikere taler om økonomiske eller andre problemer i Grønland, så refererer de gennem valg af argumenter til de samme begrebsmæssige og ideologiske forudsætninger som de benytter under Folketingets debatter om dansk økonomi. Dette sker stadig uden at man synes at være sig en utilladelig grænseoverskridelse bevidst. Sagen er at man tager udgangspunkt i en, i Danmark nogenlunde acceptabel forudsætning, nemlig at man befinder sig i et, – i etnisk henseende, homogent land.

Om jeg argumenterer for mere eller mindre lighed i et etnisk homogent samfund, så deltager jeg i en politisk debat og handler bevidst politisk. Spørgsmålet om lighed eller ulighed i det etnisk sammensatte ("plurale") (NOTE 3) grønlandske samfund er naturligvis også politisk, i den forstand at de tilstande vi kan observere bl.a. er resultater af den politik man har ført og stadig fører. Men netop fordi de sociale aktører her er medlemmer af to forskellige etniske grupper, får uligheden sociale konsekvenser af en art og et omfang som berettiger at tale om en ekstra dimension. For den der ikke har erkendt denne dimension, er det snublende nær at hævde at en behandling af ulighed i Grønland kun er et indlæg i den almindelige politiske debat. Det må derfor gøres helt klart at analysen af ulighed i det etnisk plurale samfund (her: Grønland), også er en faglig opgave for den samfundsforsker der er særlig interesseret i forholdet mellem forskellige folk ("de etniske relationer"). Vi må overfor politikere ikke levne nogen tvivl om hvor grænsen for samfundsvidenskabernes kompetence går, når det gælder dette særdeles

vigtige forskningsområde (NOTE 4).

Lad os før vi går videre, give en enkel definition af hvad vi forstår med en etnisk gruppe, og lade de teoretiske raffinementer hvile. En befolkning der under henvisning til kendetegn som oprindelse, baggrund og kultur opfatter sig selv som forskellig fra andre, og af andre betragtes og behandles som forskellig, kan vi kalde en etnisk gruppe. Det fænomen at en sådan gruppe ytrer interesse for og optagethed af sin særlige identitet, sin baggrund og sin situation i tilværelsen, betegnes i amerikansk og engelsk fagterminologi som ethnicity. Jeg ser ingen grund til at vi ikke skulle introducere denne betegnelse i de skandinaviske lande i formen etnicitet, på samme måde som adjektivet etnisk efterhånden er ved at få hjemstavnsret. Etnicitet dækker ikke bare social adfærd med reference til etnisk identitet, men betegner også det forskningsområde som har etniske problemer som hovedemne.

Når man tager i betragtning det fundamentale faktum at Grønland er et etnisk pluralt samfund, kan man ikke undgå at forbavses over at etnicitet aldrig er blevet en central reference i moderniseringsplanerne for Grønland og i den tilhørende debat i offentligheden. Det længste man er kommet er til henvisninger af typen "den psykologiske faktor", og i lidt mere avancerede fremstillinger tales der om "den menneskelige faktor". Denne sidste betegnelse nærmer sig yderst forsigtig den problematik vi her omtaler som etnicitet, men dog med den væsentlige begrænsning at den ikke sætter de socialt relevante og betydningsfulde forhold i brændpunktet. Dermed bliver talen om "den menneskelige faktor" mere en tandløs appel om humanitet i samfundsplanlægningen, end en indfaldsport til erkendelse af den vældige handlingsudløsende kraft etniciteten kan indebære. Et kraftpotencial som i virkelig konstruktiv social planlægning kunne blive en af de store vækstfaktorer i en udviklingsøkonomi, er i Grønlandsplanlægningen blevet overset i en grad som må betegnes som fatal. Meget kunne have set anderledes ud om man i sin model af det nye samfund havde opfattet meningsaspektet i tilværelsen og dets motiverende evne, som mindst lige så vigtig som de økonomiske faktorer som der idag lægges en så ensidig vægt på (NOTE 5).

Privatiseringen af det grønlandske erhvervsliv

Under kolonivældet fandtes der udenfor husholdet ingen anden økonomisk virksomhed i Grønland end den der blev drevet af det statslige monopol. I 1951, altså to år før områdets kolonistatus blev ophævet, blev der åbnet adgang til etablering af private virksomheder. Lad os ikke her blande sammen (1) den formelle beslutning om at åbne for privat erhvervsliv, samt de politiske begrundelser for denne beslutning, og (2) den betydning det grønlandske folk tillægger privatiseringen.

Åbningen for privat erhvervsliv er senere både fra dansk og grønlandsk side blevet koblet sammen med et mere omfattende krav om "normalisering". Det vil sige at man skal sigte på at få afskaffet særordninger og institutioner, som i alle fald af grønlændere opfattes som et levn fra kolonitiden. Kravet om normalisering indebærer bl.a. en gradvis reduktion af såvel Kgl. Grønlandske Handels som Ministeriet for Grønlands virksomhedsområder. Alt i alt skulle det ikke være urimeligt at sige at privatiseringen fra grønlandsk synspunkt er et af de vigtigste led i den frigørelse fra kolonial (fremmed) dominans som landets nye status som del af det danske rige (fra 5. juni 1953) gav løfte om.

Det er derfor næppe grund til at karakterisere det grønlandske krav om normalisering (herunder privatisering) som udtryk for en ekstraordinært individualistisk indstilling blandt grønlændere, til eventuel støtte for bestemte ideologiske positioner i dansk politisk liv. Det er ligeledes næppe grund til

at tale om en paradoks (selvmodsigende) indstilling, når også grønlandere der betegner sig selv som socialister, har sluttet helhjertet op om privatiseringskravet. Hvis vi ser grønlandere som medlemmer af en etnisk gruppe med en distinkt identitet, så er det for mig en mere nærliggende konklusion at grønlandere, ligesom andre mennesker, er udrustet med evnen til at prioritere sine mål. Kort sagt, de af deres værdier som jeg vil betegne som etniske, d.v.s. de værdier som definerer grønlandere som et særligt folk, vurderes som overordnede i den nuværende situation.

Lad os tage fat på dokumentationen af hvordan privatiseringen i Grønland har artet sig. Det nyeste tilgængelige officielle dokument som behandler disse problemer er fra oktober 1966 (NOTE 6). Det konstateres her at "skønsmæssigt omkring 25 pct. af den samlede omsætning inden for handel, håndværk og eksport nu formidles af private virksomheder," – og det tilføjes: "De private forretningsdrivende m.v. er imidlertid i et ret stort omfang indvandrede danske, ligesom den private indflydelse, hvor der er tale om selskabsdannelse, for størstedelens vedkommende kommer fra Danmark. Ser man på omsætningen, falder størstedelen inden for alle erhvervsområder på virksomheder, der drives af indvandrede ..." (s. 2). Sommeren 1969 regner ledende embedsmænd i Grønlandsadministrationen med at den private sektor udgør i alle fald 30 pct. af det grønlandske erhvervsliv, og man vurderer den del af omsætningen, der falder på bedrifter som ejes af danskere til at udgøre 75 pct.

Vi kan således konstatere at det er korrekt når jeg i begyndelsen af denne artikel hævder at der i takt med moderniseringsprocessen i Grønland er vokset et samfund frem med øgede økonomiske forskelle, og at disse forskelle i det alt væsentlige på en systematisk måde følger den etniske grænse mellem danskere og grønlandere. – Jeg eksponerer her forskelsudviklingen indenfor det private erhvervsliv, som i høj grad har været overset i debatten om Grønlandsproblemerne. Men læseren må ikke derfor tabe af syne at praktisk talt hele det grønlandske arbejds- og produktionsliv er præget af sådanne forskelle, og med alvorlige konsekvenser for de etniske relationer. Forholdene står frem i klart relief i nedenstående tabel I og II, hvoraf vi bl.a. kan se at de 11,3 pct. danskere i Grønland i 1965, havde over 52 pct. af de samlede pengeindtægter. I 1967 havde de 14,7 pct. danskere 48,6 pct. af pengeindtægterne (NOTE 7).

TABEL I

	1965	1966	1967
Tilsammen	245,0	302,0	330,3
Heraf udsendte	128,0	149,1	160,6
Grønlandsk befolkning	117,0	152,9	169,7

Pengeindkomsterne i Grønland for årene 1965, 1966 og 1967 (i mill. kr.)

TABEL II

	1965	1966	1967
Andel af befolkningen	11,3 %	13,6 %	14,7 %
Andel af pengeindkomsterne	52,24%	49,37%	48,62%

Personer født udenfor Grønland i % af totalbefolkningen, og disses %-andel af de totale pengeindkomster for årene 1965, 1966 og 1967

Det er af planlæggere indenfor Grønlandsadministrationen i flere forskellige udredninger til de politiske myndigheder, givet plads til omtale af den øgende danske indflydelse i det private erhvervsliv, med såvel advarsler om konsekvenserne som forslag til alternative former for grønlandsk deltagelse i landets erhvervsliv. I det tidligere citerede dokument af 10. oktober 1966, fremhæves f.eks. tanken om at gå ind for en andelsbevægelse. Og advarslerne

om farerne ved en for stærk dansk dominans indenfor det private erhvervsliv, er i dette dokument formuleret bl.a. med henvisning til erfaringer fra andre dele af verden i tilsvarende situationer.

Vi må slå fast at den nævnte forskels-udvikling, samt de omtalte dokumenters advarsler og konstruktive forslag i den forbindelse, ikke har sat sig nævneværdige spor i form af politiske initiativer i dette spørgsmål. Debatten i offentligheden har på en næsten søvngængeragtig måde undladt at gøre denne uafvendelige form for dominans til et hovedpunkt. Det Grønlandske Landsråd har udtrykt sin bekymring i sagen, men heller ikke dette har udløst noget dansk politisk initiativ. I uformelle samtaler med uddannede unge grønlandere har de, konfronteret med fænomenet, givet udtryk for det syn at det grønlandske folk "senere kan købe de danske ejere af bedrifterne ud"!

Ligemænd og rivaler

Derimod har man i debatten gennem nogle år med stigende styrke hørt om et andet forskelsfænomen, nemlig den overvældende danske dominans inden for arbejdslivet i Grønland (og som også kommer til udtryk i de to tabeller ovenfor). Da moderniseringen af Grønland for alvor satte ind i begyndelsen af 1950-tallet, opstod der nemlig et stort behov for personale, dels i selve anlægs- og byggevirksomheden i forbindelse med grundlæggende investeringer, dels for at kunne fylde en række sociale funktioner i det stadig mere differentierede, nye samfund. Det var først og fremmest mangelen på uddannet grønlandsk personel der gjorde det nødvendigt at begynde udsendelsen af et stort antal danske håndværkere og specialister på mange felter.

At denne udvikling har fortsat gennem snart 20 år og med accellerende tempo, skønt man i starten åbenbart forestillede sig en langt kortere anlægsperiode, skyldes ikke bare uklarhed i målsætningen men også en perfektionistisk grundindstilling blandt såvel politikere som planlæggere. Denne udvikling har efter manges mening givet de fleste grønlandere en begrundet følelse af fortsat, ja, endog øget dansk dominans i Grønland. Man hører ofte den netop omtalte udvikling karakteriseret som "den almindelige passivering af den grønlandske befolkning", – en karakteristisk som der synes at herske udbredt enighed om, selv blandt iagttagere der i andre spørgsmål har modsatte synspunkter.

Fra den lange kolonitid har det grønlandske folk fået ry for at være et fredeligt "smilets folk", der accepterede at være underordnet i et system af fremmed dominans, som om det var en helt selvfølgelig tilstand. Men hvorfor skulle dette folk, som nu havde fået status som ligeværdige medborgere, netop under den vældige modernisering af deres samfund ikke længere være villige til at finde sig stiltiende i at andre bestemmer hvordan deres tilværelse skal være?

Jeg har hørt tidligere tjenestemænd indenfor koloniadministrationen beklage, at det idag er mindre hyggeligt end i gamle dage at komme til Grønland: "Folk smiler ikke til en som før, og virker endog sure og gnavne når man taler til dem." Hvis vi sammenholder denne påståede forandring i grønlandernes generelle holdning til de fremmede, med forholdene i henholdsvis kolonitiden og efterkrigstiden, så er vel det mest iøjnefaldende at man i det nye Grønland har et klart grundlag for lighed. Og dermed har man også et grundlag for rivalisering mellem danskere og grønlandere, – noget som så afgjort ikke var tilfældet i kolonitiden. Det er kun de som er defineret som ligemænd der kan være rivaler, – ikke undersåttene i forhold til sin koloniherre. Det vigtigste grundlag for en grønlandsk misfornøjelse med den stærke og stadig øgende fremmede dominans, er vel efter en dansk vurdering Grundloven

af 5. juni 1953. Den har, som vi ved, også en central plads i den grønlandske argumentation omkring disse problemer. Men et andet grundlag,

som synes at stå stærkt i mange grønlanderes bevidsthed, er det faktum at ikke bare de selv men også danske myndigheder har slået fast at Grønland (uanset den formelle politiske integration i Danmark), er et samfund hvor grønlandere i kraft af deres fødsel og baggrund har en særlig ret. Grundloven skal vi ikke gøre til genstand for videre kommentarer. Men det jeg her har betegnet som "et andet grundlag", må vi senere drøfte nærmere, blandt andet fordi dets konsekvenser støder frontalt sammen med dybt forankrede forestillinger om hvad politisk integration og kulturændring egentlig indebærer.

Dominans og kontrol

Jeg finder det hensigtsmæssigt i en analyse af de etniske relationer i Grønland at skille mellem de to former for dansk dominans som er omtalt i det foregående:

(1) Den generelle passivering af grønlandere gennem den overvældende danske dominans i arbejdslivet, vil jeg her betegne som dominans. Dominans i denne betydning har primært med personel og ordre-relationer at gøre, idet den grønlandske deltagelse i dette arbejdsliv i det overvejende antal tilfælde begrænser sig til underordnede positioner. En højere embedsmand formulerer dette træffende således: "Det er vel således at 90 pct. af alle ordrer der en givet dag udstedes i Grønland, er fra en dansker til en grønlander".

– Dette er et fænomen som (gradvis) kan bringes til ophør, gennem administrative foranstaltninger i kombination med en intensiveret uddannelse af den grønlandske befolkning. Undertegnede ser dog ingen realistisk mulighed for en hurtig reduktion af denne dominans. Man kan naturligvis f.eks. sende et betydeligt antal danske håndværkere hjem. Når det gælder forholdet mellem de to etniske grupper vi her taler om, tror jeg virkningen af en hurtig og omfattende øgning af antallet af grønlandere i alle typer af leder-positioner, fra formænd på byggepladser til topstillinger inden for administrationen, ville være af langt større betydning, – om det var muligt.

(2) Den markante danske overvægt inden for det private erhvervsliv vil jeg skille ud og betegne som kontrol. Kontrol i denne betydning, har primært med besiddelse af ejendom, i form af erhvervsvirksomheder, at gøre, – og med den mulighed for kontinuerlig fremtidig kontrol over økonomisk virksomhed som disse positioner indebærer. Dette fænomen er af en ganske anden uafvendelig karakter, end den netop karakteriserede dominans inden for arbejdslivet i sin almindelighed. Men som jeg har antydnet, vil jeg indrømme at denne kontrol hidtil ikke synes at være blevet opfattet som nær så alvorlig som den almindelige dominans der præger hele samfundet. Lad mig dog straks lægge til, at jeg er af den overbevisning at netop denne kontrol i årene fremover langt mere end hidtil vil komme i brændpunktet for det grønlandske folks opmærksomhed og kamp for at vinde kontrol over sit eget samfund. Som jeg allerede har understreget, er det den stærkt synlige dominans, (som defineret under pkt. 1), det grønlandske folk har reageret kraftigst mod. Og det er denne dominans og dens ledsage-fænomener, bl.a. lønforskellene, som ganske entydig følger den etniske grænse, der mere end noget andet har bidraget til at gøre den grønlandske befolkning sig sin egenart og sin situation i tilværelsen bevidst. Kort sagt: har bragt etniciteten op til overfladen over hele det sociale felt.

Jeg mener at man kan hævde at denne dominans først blev registreret med fuld tyngde af de grønlandere der havde fået en vis uddannelse og var tosprogede, – og således kan karakteriseres som kulturelt stærkere "daniseret" end andre grønlandere. De personer som hørte til det jeg her vil betegne

som en uddannelses-elite, var for det første de som i daglige situationer på deres respektive arbejdspladser og fagområder, på den mest håndgribelige måde blev konfronteret med forskelsbehandlingen. De kunne som alle andre grønlandere hævde at de nu var danske statsborgere med fuld ligeret. Men i tillæg til dette kunne de opfatte individuelle danskere som deres rivaler når det gjaldt ganske bestemte stillinger på de fagområder de var uddannet for. (Jeg går ikke her ind i diskussionen om de også havde de samme kvalifikationer som de danske modparter. Da måtte vi også tage stilling til spørgsmålet om ikke tosprogethed er en meget betydningsfuld kvalifikation i et pluralt samfund som det grønlandske).

Senere har imidlertid dominansen fået et sådant omfang at også grønlandere der ikke nødvendigvis har oplevet individuelle konkurrence-situationer af ovennævnte art, opfatter den som mere og mere utålelig. Begrebet "nationalisme" har indtil for kort tid siden, været undgået med flid af såvel danske som grønlandske deltagere i Grønlands-debatten. Jeg mener imidlertid at man kan tale om en udvikling i løbet af det sidste tiår gennem en elitenationalisme frem til en masse-nationalisme i Grønland, – som man har set det ske i andre dele af verden (NOTE 8).

Når det gælder dominans kan man fra politisk hold berolige den grønlandske befolkning med forsikringer om at man nu målbevidst vil sigte på at reducere det fænomen. Det var dette som igen skete da statsminister Hilmar Baunsgaard efter sin Grønlandsrejse sommeren 1969 bebudede en kursændring i Grønlandspolitikken netop på det nævnte område. Han sagde bl.a.:

"For selvfølgelig må målet være at man gradvis sætter grønlanderne i stand til at overtage nogle af de funktioner der hidtil er varetaget af danskere, sådan at vi gradvist, men målbevidst, kan reducere antallet af udsendte deroppe, så deres funktion overtages af grønlandere. Det må være vejen frem."

Og han lagde til: "Nu må vi altså til at realisere det vi er enige om, grønlandere og danskere imellem. – Vi skal altså ind i en udvikling hvor man kan se at grønlanderne overtager flere funktioner. Det bliver gradvist, men linien må være klar (NOTE 9)."

Vi har allerede sagt at de fænomener vi her har udskilt som dominans, og som er af en særdeles synlig karakter, har påkaldt langt mere opmærksomhed både blandt danske og grønlandere end den langt mindre synlige forskelsudvikling når det gælder ejerforholdene indenfor det private erhvervsliv, som vi her betegner som kontrol. Men efterhånden som privatiseringen skrider frem, og særlig efter at statsministerens bebudede reduktion af den danske dominans indenfor arbejdslivet for alvor er blevet iværksat, så vil den danske nøgleposition indenfor den private sektor af økonomien træde frem i klart relief, og uundgåeligt blive genstand for stigende opmærksomhed i den grønlandske offentlighed.

På hvilket grundlag vover jeg at "spå om fremtiden"? For det første på grundlag af det overvældende materiale af grønlandske ytringer der bekræfter min gennemgående påstand om den markante vækst i den grønlandske etnicitet. Dernæst på grundlag af en udvikling som gælder et vældig antal af områder udover hele vor verden, og hvor fremmed økonomisk kontrol om og om igen tiltrækker sig tidligere kolonifolks opmærksomhed, og bliver opfattet som en ny form for kolonial kontrol under betegnelsen neokolonialisme. (Jeg tager her alle verdens samfundsforskere til vidne på at betegnelsen ikke er min originale konstruktion!).

Det danske samfund som, af mange og gode grunde, internationalt har skabt sig et "image" som socialt foregangsland, har i sin politik overfor Grønland fremkaldt en udvikling med så mange tragiske fortilfælde, at den må kaldes

klassisk: de gode intentioner til trods, skaber man et samfund der formgives således at arbejdsgivere og arbejdstagere bliver placeret på hver sin side af en etnisk grænse. Man fremmer med støtte i en lovgivning (bl.a. erhvervsstøtten) der er gennemført under henvisning til "det grønlandske samfunds tarv", en udvikling der fører ret ind i det etnisk stratificerede (lagdelte) samfund. Enhver avislæser vil vide hvilke kilder til konflikt sådanne sociale konstellationer kan være.

Det er forhåbentlig ikke utilladeligt subjektivt at betegne det som paradoksalt og dybt tragisk, at den privatisering som det grønlandske folk så som vejen bort fra fortidens koloniale forhold, dag for dag har ført til øget fremmedkontrol. Jeg har i pressen set danske ejere af store virksomheder indenfor detailhandelen i Grønland, fremstille sig selv som entreprenører der fremmer økonomisk vækst og udvikling. At såvel andelsforeninger som grønlandske private forretningsdrivende har vist sig fuldt ud i stand til at varetage sine opgaver, burde i denne forbindelse nok erindres. Videre bør det vel også nævnes at der investeres i stigende udstrækning i Grønland til nytte for en dansk befolkning. Det er ingenlunde sikkert at hele den danske befolkning der er beskæftiget i den private sektor af Grønlands erhvervsliv er "nyttig" og "uundværlig" i en betydning der svarer til den i mange offentlige dokumenter stadig gentagne intention for den danske Grønlandspolitik. Som f. eks. denne: "... at der først og fremmest skulle tages hensyn til det grønlandske samfunds tarv," --- eller: "at vilkårene for erhvervsudøvelse skulle tilrettelægges efter det grønlandske samfunds interesser (NOTE 10)."

Ved konfrontationen med den udvikling der finder sted indenfor det private erhvervsliv i Grønland, bliver man i Danmark nødt til at tage stilling til et særdeles alvorligt spørgsmål: Er det danske folk af hensyn til et mindre antal danskere i Grønland, villig til at udsætte de fremtidige danskgrønlandske relationer for den svære belastning som det under den nuværende politiske kurs er realistisk at regne med? -- Jeg tror ikke det spørgsmål kan stå ubesvaret ubegrænset længe.

Formalisme og illusioner

Der tales i Grønlands-debatten meget om målsætning. I stedet for at gå ind på den uoverkommelige opgave som en sammenfatning af de ulige synspunkter på målsætningen ville indebære, skal jeg ganske kort gengive et par aktuelle udsagn af den nuværende minister for Grønland, A.C. Normann. I et interview ved årsskiftet 1968-69, (i Berlingske Tidende, her omtalt efter en gengivelse i uddrag i Atuagagdliutit/Grønlandsposten, s.4, nr. 2, 23/1 1969) sagde ministeren bl.a.: "Grønlænderne må sættes i stand til at drive en større del af deres samfund." På interviewerens spørgsmål om hvorvidt dette svar betyder "Grønland for grønlændere", siger ministeren: "Det er et afskyeligt slagord, og på baggrund af målsætningen for vor politik er det noget vrøvl. Grønlændere og danskere taler idag lige stærkt for ét fælles rige. Det må betyde, og det betyder for mig, at vi i fællesskab stræber efter en egentlig integrering, så befolkningen i rigets forskellige dele, så langt naturforholdene tillader det, principielt får de samme udgangsmuligheder. Det må komme dertil, at grønlændere bl.a. i kraft af et udbygget uddannelsessystem får fair chancer, hvad enten de vil virke i Grønland eller i Danmark, og det må betyde, at danskere, f.eks. danske fiskere, handlende og erhvervsfolk kommer til at stå med samme muligheder i Grønland som befolkningen der – uden begrænsninger." (Udhævelsen gengivet her efter A/G). – Dette var den nuværende Grønlandsministers ord. Jeg har ikke kunnet finde at han har dementeret nogen del af A/Gs gengivelse af hans nytårsudtalelser. At grønlænderne i høj grad fremhæver deres medlemskab i det danske rige

er forståelig for enhver, og dette medlemskab kan umuligt indbyde til den formalistiske konklusion minister Normann trækker, nemlig at danske fiskere, handlende og erhvervsfolk skal have "samme muligheder i Grønland som befolkningen der – uden begrænsninger." Dette må uden tvivl være et af de mest ekstreme udsagn der nogensinde er bragt som nytårsbudskab til det grønlandske folk fra højeste politiske hold i Danmark. Få burde bedre end ministeren vide at problemet i Grønland idag er at de mennesker der betegnes som grønlændere stadig ikke i praksis er blevet udstyret med de særrettigheder som er absolut nødvendige om den hidtidige underprivilegering skal kunne vendes til en faktisk ligeret. Intet område kan bedre illustrere holdbarheden af mit sidste udsagn, end udviklingen indenfor de private erhvervsliv i Grønland.

Det er med reference til deres medlemskab i det danske rige at grønlænderne kræver ligeret, gennem en argumentation der er næsten lige formalistisk som den enkelte danske politikere anlægger i vurderingen af grønlandske problemer. Dette forhindrer dog ikke grønlænderne som folk i også at værne om og kæmpe for en række andre fælles værdier og mål. Bl.a. dette at grønlænderne må have en helt selvfølgelig ret til udfoldelse fremfor danskere indenfor deres eget grønlandske samfund. Det grønlandske folk og dets samfund er nemlig sociale realiteter uanset en betydningsfuld ændring i den danske grundlov af 5. juni 1953. Og her er grønlænderne, ikke bare følelsesmæssigt, men også på det formelle plan i overensstemmelse med en målsætning der gang på gang er gentaget af danske politikere og administratorer. Det blev senest bekræftet ved statsminister Baunsgaards ord (citeret tidligere) da han vendte hjem fra sin Grønlandsrejse sommeren 1969. Og det citerede uddrag af interview med minister A.C. Normann antyder også at han er klar over at en særlig ret for grønlændere i Grønland, er en del af dansk politisk målsætning (omend ikke altid i praksis). Og endelig: hvis den nævnte særlige ret ikke eksisterede, hvorfor skulle man da stadig gentage at nu må antallet af danske udsendte skæres ned, nu må grønlænderne slippe til? Det synes efter ordenes pålydende, som om ministeren med "en egentlig integrering" forestiller sig at en statsretlig beslutning om politisk integrering, efterhånden som den iværksættes på detailplanet også vil få den virkning at etniske grænser vil forsvinde. Jeg skal ikke hævde at ministeren er forpligtet til at vide at dette er en af de virkelig store illusioner i hans verdensbillede. Ideen om "smeltedigelen"

At man i de første år efter beslutningen om at integrere Grønland i det danske rige, har levet på og indrettet sig efter visionen om grønlænderne som fremtidige danskere i en total forstand er forståelig. Langt ind i forskernes rækker hersker der den dag idag forvirrede forestillinger i retning af at en fremadskridende kulturel tilnærmelse mellem to etniske grupper, mere eller mindre automatisk også vil føre til en gradvis reduktion af den etniske afstand mellem dem. Sådanne synspunkter findes antydnet i adskillige af de såkaldte akkulturations-studier, særlig af amerikanske forfattere. De afspejler måske amerikanernes gamle forestilling om deres eget samfund som "the melting pot", en vældig smeltedigel der gør alle forskellige mennesker til amerikanere.

Jeg kender dog ikke til forskere der for alvor har forestillet sig en etnisk sammensmeltning ("assimilation") som et slags naturnødvendigt resultat af en formel politisk integrering af et område i et andet, som Grønland i forhold til Danmark. Det forekommer mig ufatteligt at nogen, efter de sidste 5-6 års særdeles kraftige markering af grønlændernes stigende optagethed af deres etniske identitet, af deres totale situation som folk, endnu kan være i

stand til at argumentere som om formelle beslutninger på det politiske plan skulle have uundgåelig styrende virkning på social adfærd. Det grønlandske folks stærke og mangeartede udtryk for at det "ikke er en befolkningsgruppe men et folk," som en fremtrædende grønlander har formuleret det, har kun på et eneste vigtig område fået håndgribelige virkninger blandt danske politikere. Jeg sigter her til sprogpolitikken, som jeg ikke finder grund til at omtale nærmere, idet den gøres til genstand for speciel behandling i nærværende publikation.

Vi rører her ved dansk Grønlands-politik's tilsyneladende uafskaffelige paradoks, som nærmer sig overfladen uden at bryde gennem den, hver gang man på et eller andet felt registrerer at udviklingen ikke går i den retning man havde forventet. Dybsindige kommentarer fremsættes, men stadig uden at jeg kan se at der fra de politiske formgivere fremkommer dybtgående kritik af selve den tænkning, og de begreber og samfundsmodeller man bygger på. For en mangeårig observatør minder det slående om landskabet der ikke passede til landkortet.

Jeg nævnte netop amerikanernes yndede idé om deres eget samfund som smeltedigelen der gør alle mennesker til rigtige amerikanere. Ideen lever videre, men trods århundreders kulturelt bombardement eksisterer der for eksempel stadig en højst vital og voksende befolkning af mennesker som insisterer på at være indianere, i De Forenede Stater. Den kendte amerikanske antropolog Sol Tax kommenterede det nævnte faktum, ved at sige at ingen idag kan hævde at vi ikke også om 500 år vil have indianere blandt os. – På samme måde vil jeg hævde at det er urealistisk og røber en mekanistisk opfattelse af sociale og kulturelle processer, om vi tror at den danske smeltedigel nødvendigvis vil fjerne det lille, men voksende grønlandske folks vilje til at leve videre som en distinkt etnisk gruppe også i et fremtidigt dansk storsamfund.

Vi skal her huske at et folks ligesom et individs selvbillede ikke ensidigt er et selvskabt produkt. Selvbilledet, som en del af vor identitet, afspejler i udpræget grad hvad "vi" tror at "de andre" mener om "os". Det kan nu utvivlsomt sandsynliggøres at de senere års stærkt udtrykte grønlandske etnicitet, i høj grad er stimuleret af "os", gennem den politik vi har anlagt overfor de grønlandske problemer.

Der er næppe nogensinde observeret en vellykket politisk integrering, og langt mindre en entydig og nogenlunde "smertefri" etnisk assimilation, af en befolkning der i næsten alle henseender, gennem love og administrative beføjelser, gennem underprivilegering, gennem udelukkelse fra aktiv deltagelse i og kontrol af sit eget samfunds fundamentale funktioner, uophørlig er blevet udsat for en trommeild af påmindelser om at de er forskellige. Jeg mener at denne karakteristisk passer på udviklingen i Grønland.

Den hele og den delte virkelighed

Det skulle fremgå af min fremstilling at den officielle tænkning omkring Grønlands-problemerne er bundet af begreber og måder at kategorisere virkeligheden på, som slet ikke indbefatter eller griber den dimension ved socialt liv i Grønland idag som jeg i det foregående har omtalt som etnicitet.

Utallige eksempler kunne fremdrages for at vise hvorledes politikere og administratorer inddeler virkeligheden i præfabrikerede rubrikker, i enkeltproblemer, – som "effektivitetsproblemet", "alkoholproblemet", "lønningsproblemet" o.s.v. Ved i stedet at anlægge en synsmåde der stiller det uomgængelige udgangspunkt i brændpunktet – at moderniseringen udspilles i et pluralt samfund, er vi i stand til at afdække sammenhænge mellem de ovennævnte samt mange andre centrale problemer, der i den officielle politik

begrebsmæssige spændetrøje forbliver enkeltspørgsmål.

Lad mig her give et meget kortfattet referat af en episode under et møde i Grønlands Landsråd den 15. august 1958, til illustration af ovenstående betragtninger: Under behandlingen af et "forslag om at man besætter nogle af de større stillinger med grønlandere," bemærkede Jørgen Olsen indledningsvis, "at hans forslag går ud på, at man i større virksomheder i Grønland anvender udelukkende grønlandsk arbejdskraft." ... "Som bekendt har nogle af virksomhederne både danske og grønlandske ansatte, og sådanne virksomheder kører som bekendt med underskud. Forslagsstilleren mener, at en af grundene til sådanne virksomheders underskud er, at de danske ansatte har større løn end de grønlandske, selv om de somme tider ikke er dygtigere end deres grønlandske kolleger. Derfor mener man, at man burde forsøge udelukkende at benytte grønlandere i sådanne virksomheder, idet grønlandere uddannelsesmæssigt stadig er i fremgang."

Efter en del diskussion om bl.a. grønlanderes uddannelse og kvalifikationer sagde formanden bl.a., at "Alt andet lige bør man uden tvivl foretrække en grønlandsk person" ... Han fortsatte: "Som lønningsforholdene er, vil man naturligvis få mindre lønningsudgifter, hvis man ikke behøvede at importere arbejdskraft, men det kan alligevel være dyrere at bruge egen arbejdskraft, selv om den er billigere. Det turde være at gå ret vidt at sige, at danskernes lønninger er grunden til, at en virksomhed giver underskud. Man har også virksomheder med ren grønlandsk arbejdskraft, der giver underskud. Underskudet afhænger af helt andre forhold."

Senere i debatten bemærkede Jørgen Olsen "at hans forslag var fremsat uden tanke på grundloven. Da grundloven ikke har ændret den grønlandske mentalitet, vil der vedblivende kunne opstå gnidninger i samarbejdet. Det, at grønlanderne ikke har haft samme eksamensmuligheder som danskerne er en hyppig årsag til gnidninger og anledning til, at arbejdsbegejstringen mindskes.

Den vigtigste motivering for forslaget er derfor, at en ordning hvor grønlandere alene arbejder sammen, vil forhindre gnidninger og forøge arbejdslysten. Man vil da også få mulighed for at vise, at et rent grønlandsk arbejdshold kan opnå samme resultater som et arbejdshold bestående af danske og grønlandere." ... "Ønsket er ikke at isolere sig i forhold til danskerne, men blot at få lejlighed til med et rent grønlandsk arbejdshold at vise, at man kan opnå bedre arbejdsresultater end i dag." (Grønlands Landsråds Forhandlinger 1958, s. 157-161, Godthåb 1958. Udhævelserne i ovenstående citater ved H.K.)

Sammenbruddet i kommunikationen mellem medlemmer af de to etniske grupper, stilles her i så klart relief at det ikke kan kræve mange kommentarer. I det øjeblik forslagsstilleren har knyttet ordene "underskud" og "løn" sammen, falder forslaget på plads i rubrikken "økonomiske problemer". Den vigtige tilføjelse om danske ansatte som har større løn "selv om de somme tider ikke er dygtigere end deres grønlandske kolleger," får ingen afgørende virkninger på rubriceringen og svaret fra formanden. Den allerbedste kritiske kommentar til de økonomiske modellers éndimensionalitet, ligger i forslagsstillerens stilfærdige, næsten resignerede bemærkning: "Den vigtigste motivering for forslaget er derfor, at en ordning hvor grønlandere alene arbejder sammen, vil forhindre gnidninger og forøge arbejdslysten."

ASTERISK

Nøjagtig den samme forenklingens reaktion kunne man observere den gang Inuit-partiet blev stiftet. Det blev naturligvis straks rubriceret som "politisk parti". Da man så kunne konstatere at de fleste af stifterne var grønlandske

tjenestemænd, fandt man det forløsende svar: "en lille gruppe misfornøjede tjenestemænd der kæmper for sine egne snævre interesser." At partidannelsen var et klart etnisk fænomen undgik man derved at tænke på. Det vil sige det faktum at dette var en lille elites første organiserede forsøg på at vække et folk til bevidsthed om sin identitet og sin totale situation i tilværelsen. En politisk kommentar til en "upolitisk politik"

I Grønlands-ministeriets korridorer fortælles det at en af de ledende mænd bag udformningen af G-60-politikken, en gang udtalte at "Vi hænger ideologierne i garderoben, når vi går ind til forhandlingerne om Grønlandspolitikken."

Jeg tror det er berettiget at hævde, at der i den danske offentlighed lever en forestilling om, at netop de grønlandske problemer er hævet over partipolitikken. Det er vel på dette grundlag man har kunnet observere en så enestående og bred tilslutning om de vældige bevillinger moderniseringen af Grønland har krævet. Selv om dette aldrig er blevet formaliseret på samme måde som til eksempel "forsvarsforliget" og "boligforliget" i samtidens danske politik, må man kunne sige at der ofte har været henvist til en politisk enighed der næsten kunne kaldes "Grønlands-forliget".

Et helt andet spørgsmål er så om fremtidig statsvidenskabelig forskning vil bekræfte eller afkræfte berettigelsen af min stadig stærkere mistanke om at der i det hårde politiske spil ikke altid har været handlet i overensstemmelse med forestillingen om den "upolitiske Grønlands-politik".

Jeg har i den foregående fremstilling tilsyneladende tolket mange af de sværeste uoverensstemmelser i de dansk-grønlandske relationer som en slags "ulykkestilfælde" der indtraf på trods af de bedste intentioner. Og på detailplanet kan vi, som nævnt, finde utallige eksempler som klart viser at bl.a. kommunikations-vanskelighederne mellem medlemmerne af de to etniske grupper har en begrebsmæssig baggrund.

Men selv om hele min fremstilling er baseret på at den gode vilje ikke må drages i tvivl når det gælder det man i Danmark har set på som en stor national opgave, så er jeg ingenlunde villig til at anse det som en moderniseringspolitisk trafikulykke at en bestemt del af den politik Danmark fører i landsdelen Grønland også bærer en meget bestemt politisk farve. Jeg ved at der også blandt moderniseringspolitikens højeste planlæggere findes flere personer der deler min fornemmelse af at der i forbindelse med den politiske beslutningsproces har været nogle repræsentanter der oftere end andre glemte at hænge deres ideologiske jakke i garderoben.

I forbindelse med de mange problemer der har tårnet sig op efterhånden som moderniseringen i Grønland skred frem, bliver vi stadig mindet om hvor stor og vanskelig opgaven er: et land ved den yderste grænse for menneskelig virksomhed, fattig på ressourcer, spredt bebyggelse, lange transportlinier. Men i en afsluttende politisk kommentar må det vel være tilladt at spørge: hvilken nytte gjorde vi os af det, oftest fortiede, gunstige udgangspunkt i Grønland? Her fandtes ingen klasse-struktur, og ingen vigtige sociale grupper, der monopoliserede ressourcerne. Men her fandtes et folk, hvis virkelyst og vovemod var lutret i en næsten uophørlig kamp med verdens barskeste naturforhold. Det levede i et samfund der i det store og hele må betegnes som egalitært, d.v.s. et samfund med relativt set beskedne sociale forskelle, og med yderst begrænsede muligheder for at det ene menneske kunne udnytte og berige sig på det andets bekostning.

Men meget af denne virkelyst og dette vovemod blev fra moderniseringens første dag gjort irrelevant med et makro-økonomisk pennestrøg! I de økonomiske modellers forenkledede foudsætninger er det naturligvis også yderst uinteressant at afveje 100 kajakfangeres produktivitet mod 1 enkelt bulldozers.

Og den egalitære samfundsstruktur var det mest irrelevante af det hele. Den har man på den mest håndgribelige måde gået til stormangreb mod gennem en økonomisk politik der i sit gammelliberalistiske perspektiv står i skrigende kontrast til den tekniske modernisering af samfundet. På det tekniske felt blev der ikke sparet på noget. Grønland skulle have det nyeste af det nye.

Statsminister Hilmar Baunsgaard udtalte i et radioprogram efter sin hjemkomst fra Grønland i august, at man måtte gøre sit yderste for at indrette det grønlandske samfund således at man kunne undgå den jordspekulation der har været en svøbe for det danske samfund. Statsministeren talte ligefrem om at tage lærdom af de negative danske erfaringer. Det er ord der i pagt med en hovedtendens i social tænkning i vor tid.

Danmark er med god grund internationalt kendt som andelsbevægelsens fædreland. Stipendiater fra mange tropiske udviklingslande strømmer hertil for at lære, for at kunne bringe kendskabet til nye organisatoriske former hjem til deres respektive samfund. Former der bygger på samarbejde mellem ligemænd. Men Grønland? At netop Danmarks egen moderniseringsindsats her har undgået at satse på organiseringen af andelsforeninger (bortset fra de sidste års butiksovertagelser), må stå som et af de ejendommeligste og mest paradoksale udtryk for irrationaliteten midt i vor fagre, af videnskab og planlægning prægede nye verden. Men – det skal tilføjes: vi aner også spor i sandet af det politiske livs grå eminencer.

Jeg har på grund af min artikels analytiske sigte (etnisk problematik) og det empiriske udgangspunkt (privatiseringen), lagt hovedvægten på den del af forskelsudviklingen der sker systematisk langs den etniske grænse, og som frembringer etnisk stratificering. Den samme økonomiske politik som har fjernet danske og grønlandske landsmænd fra hinanden, har naturligvis, omend i mindre målestok, også skabt social ulighed indbyrdes blandt grønlændere. I vor store gavepakke til det grønlandske folk, ligger der et samfund der uundgåeligt vil betyde at dette folk må gå vejen gennem en lang politisk kamp mod social ulighed, – ligesom den i vort eget samfund har pågået i flere generationer og stadig fortsætter.

Men det faktum at den danske dominans og kontrol er så overvældende, overskygger foreløbig de voksende socio-økonomiske forskelle internt blandt grønlændere. De ser naturligvis selv også denne sidste forskelsudvikling. Men de vælger naturligt nok, at opfatte deres situation selektivt, og understreger den danske dominans, mens den interne ulighed bliver underkommunikeret. Det er på denne måde at en masse-nationalisme idag vokser frem.

NOTER

1. Læseren må være opmærksom på at jeg med udgangspunkt i en kompleks datamasse, behandler de dansk-grønlandske relationer i Grønland.

Mange af de karakteristikker og slutninger som jeg finder fuldt holdbare for det egentlige Grønland, kan ikke uden tildels meget betydelige reservationer gøres gældende når der er tale om relationerne mellem medlemmer af de to befolkninger i selve Danmark.

2. Etnisk, adjektiv, af græsk ethnos: folk. Læsere der har en generel interesse i den etniske problematik og den teoretiske diskussion på dette område, henvises til: Frederik Barth (ed.): "Ethnic Groups and Boundaries.

The Social Organization of Culture Difference", Universitetsforlaget, Oslo 1969. – Man vil her også finde henvisninger til en del af den omfangsrige litteratur omkring disse problemer.

3. Plural, af latinsk pluralis: flertal. Det vil her sige et samfund der består

af to eller flere etniske grupper.

4. I disse bestræbelser vil forskeren møde store kommunikationsproblemer som det uden tvivl vil tage lang tid at overvinde, bl.a. af de grunde som Verner Goldschmidt omtaler i sin bog "Samfundsmennesket", s. 75-86, Søndagsuniversitetet, Bd. 44, København 1964.

5. Blandt de der har stirret sig blinde på makroøkonomiske problemstillinger og effektivitetsbetragtninger, synes dog de færreste villige til at gå ind for det ekstreme standpunkt der fornyligt blev fremsat, nemlig at det bedste for grønlænderne ville være at opgive det grønlandske sprog. – Et sådant forslag synes for undertegnede at afspejle en tænkning der ikke kan have opfattet kultur som andet end redskaber til at skaffe sig mad. Meningen med livet finder i dette forslag et udtryk der i sin enkelhed mødes med formuleringen: livets mening er at spise. At tilværelsen også skulle have et meningsaspekt af større rækkevidde, synes naivt og meningsløst.

6. Grønlandsrådet, Dokument nr. 77, 10/10 1966, "Private erhvervsdrivendes deltagelse i det grønlandske erhvervsliv".

7. Tabellerne I og II har jeg udarbejdet på grundlag af opgivelser fra de officielle folketællinger for Grønland, samt opgivelser over pengeindkomster udarbejdet ved Grønlandsrådets Sekretariat. Indkomstopgørelser for det private erhvervsliv bygger på et skøn, mens de øvrige opgørelser over pengeindkomster bygger på materiale, der må betegnes som eksakt.

Det skal tilføjes at opgørelser fra de private pengeinstitutter over udlån og indlån ville have stor interesse i vurderingen af de relative chancer indenfor det private erhvervsliv for medlemmer af de to etniske grupper. Desværre ønsker vedkommende pengeinstitutter ikke at offentliggøre disse tal.

8. De processer jeg her betegner som en udvikling gennem en elitenationalisme frem til en masse-nationalisme, har jeg behandlet mere detaljeret i to tidligere arbejder. Helge Kleivan: "The Greenland Elite: Alienation and Class Struggle, or Shared Interests in an Ethnic Identity", MS. 1967, og "Culture and Ethnic Identity in Danish Greenland", MS. 1968 (under udgivelse). [Senere tilføjelse: Helge Kleivan: Culture and Ethnic Identity: On Modernization and Ethnicity in Greenland. In: Folk. Dansk etnografisk Tidsskrift vol. 11-12. 1969/70: 209-234.] Den interesserede læser henvises iøvrigt til bogen "The Third World" af Peter Worsley, London 1967, særlig kap. 2.

9. Citat fra Bent Nielsens interview med statsminister Helge Baunsgaard, i Aktuelt Kvarter, Danmarks Radio, 7. august 1969.

10. Begge citater er fra Grønlandsrådets Dokument nr. 77, af 10/10 1966, s. 1.